

**TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME
KOMİSYONU ERMENİSTAN’IN
AZERBAYCAN’A SALDIRMASIYLA
BAŞLAYAN GERİLİM VE ÇATIŞMA
SÜRECİNDE YAŞANAN HAK
İHLALLERİ VE TÜRKİYE’DEKİ
ERMENİ VATANDAŞLARIMIZIN
DURUMU ALT KOMİSYON
TUTANAKLARI**

13 Nisan 2021 Salı

KONU

- Alt komisyon raporunun görüşülmesi

13 Nisan 2021 Salı
BİRİNCİ OTURUM
Açılma Saati: 15.11
BAŞKAN: Hakan ÇAVUŞOĞLU (Bursa)

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Ermenistan’ın Azerbaycan’a Saldırması İle Başlayan Gerilim ve Çatışma Sürecinde Yaşanan Hak İhlalleri ve Türkiye’deki Ermeni Vatandaşlarımızın Durumuna İlişkin Alt Komisyon toplantımıza hepiniz hoş geldiniz.

Yeterli çoğunluğumuz vardır, toplantımızı açıyorum. (*)

Değerli arkadaşlar, bildiğiniz gibi, Komisyonumuz, 27 Eylül 2020 sabahı altı itibarıyla Ermenistan silahlı kuvvetlerinin Azerbaycan’a dönük saldırısı sonucunda başlayan çatışma sürecinde yaşanan hak ihlallerini, özellikle savaş dışı alanlarda alınan hedefleri, sivillerin can kayıpları, okul, kreş, hastane, tarihî ve kültürel değerlere matuf saldırılar nedeniyle ortaya çıkan hak ihlallerini bir süre gözlemlemiş; bu esnada, hiçbir şekilde ne uluslararası insan haklarına ilişkin kurum ve kuruluşlar ile Cenevre Sözleşmelerinin tarafı olan ülke ve devletlerin ve ne de Minsk Grubunun bu yaşanan ihlallere karşı bir girişimde bulunmadığını görmüş ve bunun sonucunda da almış olduğu kararla, Azerbaycan-Ermenistan çatışma sürecinde ortaya çıkan hak ihlallerini incelemek, araştırmak, tespit etmek ve bunun sonucunda farkındalık oluşması ve uluslararası topluma girişimde bulunma çağrısında bulunmak için bir komisyon kurmuştur. Bu çerçevede, kurulan bu Komisyon aynı zamanda ülkemizde yaşamakta bulunan Ermeni vatandaşlarımızın da bu savaş sadedinde ortaya çıkabilecek mağduriyetlerini ve bu mağduriyetlere mukabil ivedilikle alınabilecek tedbirleri de kapsayacak şekilde bir başlık belirlemişti ve bu çerçevede Komisyonumuz çalışmalarına başlamıştı.

Komisyonumuzun bu anlamdaki görevi, 3686 sayılı İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Kanunu’nda görevlerimizi sayan 4’üncü maddenin (f) fıkrasında belirtildiği üzere “f) Gerekliğinde dış ülkelerdeki insan hakları ihlallerini incelemek ve bu ihlalleri o ülke parlamenterlerinin dikkatlerine doğrudan veya mevcut parlamenter forumlar aracılığıyla sunmak,” olarak sayıldığından, bu görevden başlayarak çalışmalarını sürdürmüştür.

Öncelikle, malumunuz, hep birlikte İstanbul’da Ermeni vatandaşlarımıza ve onların temsilcisi olan kişilere ve yine onların kurumlarına ilişkin çok sayıda ziyaret gerçekleştirdik. Onların bu süreçten etkilenme derecelerini -asında Komisyonumuzun görev alanı olmamakla beraber- giderek içinde bulundukları süreçte sadece Ermenistan-Azerbaycan çatışma sürecinden mütevellit değil ama sair sorunları ve konularıyla ilgili olarak da kendilerinden bilgiler almış, dinlemiş ve bunlarla ilgili de araştırma yazışmalarını yaparak bir durum ve tespit değerlendirmesini de ortaya koymuştur.

Aynı şekilde, bu defa, tam da çatışmaların devam ettiği, İkinci Karabağ Savaşı’nın sürdüğü bir esnada, Komisyonumuz, üyeleriyle beraber Azerbaycan’da, önce Bakü’de, sonra Gence’de, sonra Terter’de, sonra da Berde’de olmak üzere Ermenistan silahlı kuvvetlerinin Azerbaycan askerlerinin sivil yerleşim alanlarına, tamamen savaş dışı konumda olan sivillerin yaşadığı bölgelere yapmış olduğu saldırıların neticesinde hayatını kaybeden 94 kardeşimizin yakınlarıyla bizatihi görüşerek ıslak imzalı (*) Coronavirus salgını sebebiyle toplantı salonundaki Başkanlık Divanı üyeleri, milletvekilleri, katılımcılar ve görevli personel maske takarak çalışmalara katılmaktadır.

tutanaklarına almıştır. Yine, bu esnada, yaklaşık 407 kişi bu saldırılarda yaralandığı için bu yaralılarla da görüşmeler gerçekleştirmiştir. Yine, bu saldırılarda 3.326 evin harap olduğunu, 120 apartmanın ve 504 kamu binasının da kullanılamaz hâle geldiğini tespit etmiştir.

Şimdi, raporumuzla ilgili olarak bu tespitler neticesinde ulaşılan sonuçları, tespitleri ve değerlendirmeleri kısaca size aktarmaya çalışacağım. Alt Komisyon raporumuz, tahmin ediyorum, üyelerimize sunuldu ve sizler de bu vesileyle inceleme fırsatı buldunuz. Ben, bu anlamda, birkaç başlık altında bunları sunmak istiyorum.

Tabii, öncelikle, bir saldırının varlığına ve bu saldırının neticesinde sürecin başladığına ilişkin bir tespit var. 27 Eylülde başlayan çatışmaları Azerbaycan başlatmış olsa bile -ki bu söz konusu değil- bu eylem, meşru müdafaa hakkı kapsamında değerlendirilmesi gereken bir eylemdir çünkü Azerbaycan'ın eylemlerinin yasal bir savunma eylemi olduğu ve bir saldırı suçu olarak değerlendirilemeyeceği sonucunu doğurmaktadır -yaklaşık yirmi yedi yıldır süren bir işgal nedeniyle- kaldı ki Ermenistan'ın bir bütün olarak Karabağ'da gerçekleştirdiği eylemler yasal olmayan saldırı eylemi niteliğindedir.

Ermenistan'ın Karabağ'daki çatışmalarda ön plana çıkan eylemlerinin sivilere ve sivil yerleşim yerlerine gerçekleştirdiği saldırılar olduğu görülmektedir. Bu eylemlerin birer savaş suçu olduğu da muhakkaktır. Gerek Lahey Kara Savaşları Hukuku ve Gelenekleri Konvansiyonu gerekse Cenevre Sözleşmeleri bu eylemleri açıkça yasaklanmış eylemler arasında saymaktadır. Özellikle Cenevre Sözleşmeleri, ağır ihlallere atıf yaparak Uluslararası Ceza Mahkemesi statüsü, çarpışmalarda doğrudan yer almayan sivilere karşı veya sivil nüfusa karşı bilerek saldırı düzenlenmesi ya da askerî olmayan yani askerî maksatlı olmayan sivil hedeflere karşı kasten saldırı düzenlenmesi eylemlerini savaş suçu olarak saymıştır.

Öte yandan, savunmasız veya askerî hedef oluşturmayan kent, köy, yerleşim yeri ve binaların bombalanması veya bu yerlere herhangi bir araçla saldırılması da savaş suçları arasında sayılmıştır. Bu tür saldırıların niteliğinin savaş suçu olmaktan çıkıp insanlığa karşı suç olarak değerlendirilmesi de mümkündür. Şayet sivillerin öldürülmesine yol açan bu eylemler münferit saldırılar olmaktan çıkıp herhangi bir sivil nüfusa karşı yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak işlenen eylemler olarak nitelendirilebilirse aynı eylemlerin “insanlığa karşı suçlar” olarak değerlendirilmesi de mümkün olacaktır. Burada önemli olan husus Ermenistan'ın gerçekleştirdiği saldırıları yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak planlayıp planlamadığı da yapılacak araştırmalar ve yargılamaların neticesinde ortaya çıkacaktır.

Öte yandan, yine Ermenistan'ın sivil ölümlere yol açacak şekilde hayati öneme sahip altyapı unsurlarını ayırım gözetmeksizin ve sistematik olarak hedef alan askerî gereklilik olmadan yasa dışı ve keyfî olarak mülkiyetin yaygın yok edilmesi niteliğindeki eylemleri de bu bağlamda suç oluşturmaktadır. Sivil halkın hayat hakkının ihlal edilmesi aynı zamanda hem Ermenistan'ın hem de Azerbaycan'ın taraf oldukları İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2'nci maddesinin açık ihlali ve Ermenistan Devleti'nin ve gerçekleştirenlerin hukuki sorumluluklarına yol açan eylemlerdir. Ayrıca sivilere ve sivil altyapıya yönelik kasıtlı saldırılar Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14'üncü maddesinin de ihlali olarak kabul edilecektir. Zira saldırılarda milliyet ve etnik kökene dayalı olarak ayrımcılık suretiyle sözleşmede koruma altına alınmış haklar ihlal edilmektedir. Sivil mülkiyete zarar verme, mülkiyetin kullanılmasının engellenmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 1 no.lu ek protokolünün 1'inci maddesinde tanımlanan “mülkiyet hakkı”nın da ihlali oluşturmaktadır. Bütün bunlara dair Azerbaycan'ın Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bir başvuru gerçekleştirdiği de ilan edilmiştir.

Askeri operasyonlar sırasında Ermenistan'ın uluslararası insancıl hukuk kurallarıyla yasaklanmış silah ve yöntemleri kullanması ayrıca değerlendirilmesi gereken eylemlerdir. İlgili raporlarda -ki burada İnsan Hakları İzleme Örgütünün raporunda misket bombalarının kullanıldığı teyit edilmiştir- Ermenistan'ın ayırım gözetmeyen bir silah olarak savaşlarda kullanımı yasaklanmış misket bombası kullandığı ifade edilmektedir. Misket bombalarının kullanımı, 2008 yılında imzalanan ve 100'den fazla ülkenin taraf olduğu misket bombalarına ilişkin konvansiyonla yasaklanmış bulunmaktadır. Dahası Cenevre Sözleşmeleri herhangi bir silahlı çatışmada çatışmanın taraflarının savaş yöntemleri veya savaş araçları seçme hakkının sınırsız olmadığını belirtmekte ve buna paralel olarak Uluslararası Ceza Mahkemesi statüsü kendiliğinden ve ayırım yapmadan uluslararası savaş hukuku ihlalleri oluşturan silah, mermi, malzeme veya savaş yöntemleri kullanılmasının savaş suçu olduğunu ifade etmektedir.

Yine bu bağlamda, Ermenistan'ın sivillere ve sivil yerleşim yerlerine patlayıcı ve etki gücü yüksek füzelerle saldırması da kullanılmaması gereken silahları kullanarak savaş suçunun işlendiği değerlendirmesine konu olacaktır. Ermenistan'ın saldırılarında ayrıca sağlık tesislerini ve araçlarını hedef alan ilgili eylemleri de 1949 tarihli 1 no.lu Cenevre Sözleşmesi'nin 35'inci maddesine aykırı eylemler teşkil etmektedir. Benzer bir şekilde, eğitim yapılarına yönelik kasıtlı saldırılar 1949 Cenevre Sözleşmelerine ek protokol 1'in 51'inci ve 52'nci maddelerini ihlal etmektedir. Bahsedilen bu tesislere saldırıların her biri savaş suçu oluşturmaktadır.

Ermenistan'ın tarihî, dinî ve kültürel eserlere ve özel mülke yönelik tahrip edici saldırılar gerçekleştirdiği vakidir ki bunlardan bir tanesi İmamzade Külliyesi idi, bir diğeri de yine bir kiliseydi. Savaşla ilgili olmayan bütün özel mülk ve mekânların talan edilmesi, yıkıma uğratılması yasaklanmış eylemler arasındadır. Bunlar arasında çoğu özel mülk olmayan tarihî ve kültürel değere sahip eserlere saldırı ayrıca yasaklanmış eylemler arasında yer almaktadır. Bu tür yapılara ve anıtlara zarar verilmesinin yasaklanmasına dair kuralın ihlalinin günümüzde açıkça suç olduğu görülmektedir. Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün savaş suçlarını tanımlayan 8'inci maddesinin ilgili paragrafında sayılan suç oluşturan eylemler arasında, askerî amaçlı olmaması şartıyla din, eğitim, sanat, bilim veya yardım amaçlarıyla kullanılan binalara, tarihî eserlere, hastanelere, hasta ve yaralıların toplandığı yerlere kasten saldırı düzenlenmesi de sayılmış bulunmaktadır.

Söz konusu suçlara ilişkin delillerin tespiti ve bu suçları işleyen ya da bu suçlara iştirak eden şahısların yargılanması, adaletin sağlanması ve benzeri suçların önlenmesi açısından bahsedilen ilgili kuralların mevcudiyeti kadar önemlidir. Bu tür suçları işleyenlerin veya işlenmesine katılanların devlet başkanlığı, başbakanlık ya da bakanlık dâhil olmak üzere bulundukları resmi pozisyonlar bu kişiler yetkili ulusal ya da uluslararası yargı organları önüne çıkarıldıklarında cezai sorumluluklarını ve yargılanmalarını engelleyen hususlar değildir.

İşlenen suçlarla ilgili şüphelilerin yargılanmasına yönelik birden fazla hukuki seçenek mevcuttur. Bu seçeneklerden ilki bahsedilen suçların işlendiği ülkenin yani Azerbaycan'ın yargılama yetkisini kullanmasıdır. Bu, egemenlik hakkından kaynaklanan bir yetkidir ve Azerbaycan saverliğini ziyaretimiz esnasında da bu durum tespit edilmiştir. Orada bu konudaki soruşturma yürütülmektedir. Bir diğer seçenek uluslararası hukukun ilgili kurallarına göre soykırım dâhil insanlığa karşı suçlar saldırı suçu ve savaş suçları üzerinde evrensel yargı yetkisinin mevcut olması temelinde çatışmaya taraf olmayan diğer bütün devletlerin de şüpheli kişiler üzerinde yargılama yetkisi kullanabilecekleridir.

Bugüne kadar geçici yani "Ad Hoc" ve belirli çatışma üzerinde yargı yetkisini kullanacak şekilde kurulmuş uluslararası ceza mahkemeleri olduğu gibi, sürekli ve genel yetkili bir mahkeme olan Uluslararası Ceza Mahkemesi de kurulabilmiştir. Bildiğiniz gibi 1998 Roma Protokolü'yle yerleşik ve geçici olmayan bir Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmuş ve 2002 yılında da bu mahkeme, bu protokol, statü yürürlüğe girmiş ve yargılamalarını sürdürmektedir. Uluslararası Ceza Mahkemesi kendisini kuran anlaşılmayı onaylayarak taraf olmuş ülke vatandaşları üzerinde yargı yetkisine sahiptir

ancak Uluslararası Ceza Mahkemesinin kişiler bakımından yargı yetkisi sadece taraf devletlerin vatandaşlarıyla sınırlı değildir. Uluslararası Ceza Mahkemesi hangi ülkenin vatandaşı olursa olsun taraf devletlerin ülkesinde suç işleyenler üzerinde de yargı yetkisine sahiptir. Ayrıca ilgili devletler taraf olsun ya da olmasın bu tür suçlardan bir ya da birden fazlasının işlenmiş gözüktüğü durumlarda Birleşmiş Milletler şartının yedinci bölümü uyarınca hareket eden Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından Uluslararası Ceza Mahkemesi Savcılığına havale edilen durumlarda Uluslararası Ceza Mahkemesi yargı yetkisini kullanabilmektedir.

Değerli arkadaşlar, Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'ne hem Azerbaycan hem Ermenistan dâhil değildir ancak burada, Uluslararası Ceza Mahkemesi daha önce Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin almış olduğu kararlarda olduğu gibi bu anlamda Uluslararası Ceza Mahkemesi Savcılığını harekete geçirerek bu savaş suçlarıyla ilgili olarak bir yargılama sürecini başlatabilecektir.

Bizim, tabii, burada, özellikle raporu hazırlarken ele aldığımız ifade tutanakları, tespit ettiğimiz görüntüler ve ortaya çıkan suç vasıfları muvacehesinde geliştirdiğimiz öneriler var. Bu önerilerden bir tanesi, biraz evvel de bahsettiğimiz gibi, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin harekete geçmesi konusudur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi bunu Ruanda'da, Darfur'da, en son Kosova'da gerçekleştirdi biliyorsunuz. Yine aynı şekilde, özel mahkemeler kurmak suretiyle eski Yugoslavya mahkemeleri de bu anlamda bir görev ifa etti.

Tabii, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin oluşum şekline baktığımızda, bunların hayata geçmesi bugün itibarıyla hepimiz tarafından zor olarak değerlendirilse bile daha önceki uygulamalarına baktığımızda, süreç içerisinde ortaya çıkan fiillerin ve suçların ağırlığı dikkate alındığında, ülkelerle diyalog kurularak, iletişim oluşturularak o döneme ilişkin savaş suçlularının yargılanması cihetine gidildiğini biz görüyoruz.

Biz, tabii, bu anlamda, raporumuzu inşallah, bir üst Komisyonda oyladıktan sonra herhâlde nisan ayının son haftasında bir sempozyum ve bir panelle Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında bunu gerçekleştirerek kamuoyuna ilan edeceğiz.

Bunun yanı sıra, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin harekete geçmesinin yanı sıra, Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulu bulunan İnsan Hakları Dairesinin buraya aynı zamanda bir gözlemci üye ataması gerektiği hususunu da ifade edeceğiz.

Yine, Avrupa Konseyi... Çünkü biraz evvel de burada bahsettiğim gibi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin çok sayıda hükmünün ihlal edildiğini görüyoruz, yanı sıra mülkiyet hakkının ihlal edildiğini görüyoruz. Bunlar bakımından da Avrupa Konseyinin bir şekilde konunun muhatabı olduğunu ve bu sessizliğini bir şekilde bozarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine açılan bu davalardan bir netice alınmasını, tazminat bağlamında... Biliyorsunuz, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi suçluları yargılayan değil, tazminata hükmeden bir mahkeme olduğu için bunu söylüyorum.

Tabii, raporla ilgili olarak ayrıca sizlerle birlikte yapacağımız değerlendirmelerde de raporun çok sayıda dile çevirmesi suretiyle ilgili parlamenter kurumlar aracılığıyla da diğer ülkelerin dikkatini çekeceğiz.

Şunu gördük, açıkça söyleyelim burada: Bu yirmi yedi yıllık işgal süreci... Ki 4 ayrı Birleşmiş Milletler kararı var, 4 ayrı Birleşmiş Milletler kararına rağmen Karabağ bölgesinde işgalci konumunda olan Ermenistan hiçbir şekilde bu durumdan geri adım atmadığı gibi Ermenistan yetkililerinin -Başbakan seviyesinde- daha ileri birtakım ideallere sahip olduklarını ve âdeta bölge devletlerinin sinir uçlarına dokunacak şekilde bu hayal ve hedefleri için girişimde bulunabileceklerini ortaya koymuşlardır; biliyorsunuz, Yukarı Karabağ bölgesinde bir bağımsız devlet oluşturma fikri ve bunun ilanı cihetine bile gitmişlerdir. Dolayısıyla, hem dünya barışı açısından hem bölgesel barışımız açısından bu süreçten sonra ele alınacak bütün konularda bu hususun dikkate değer bir husus olduğunu hepimiz muhakkak

ki değeriendiriyoruz. Savaşın devam ettiği süreçte “Duymadım, görmedim, bilmiyorum.” mantığıyla hareket edildi çünkü ateşkes ilan edilmesinden itibaren daha bir saat bile tamamlanmadan -sanıyorum- 9 Ekim gecesi Gence şehrine balistik füzelerle saldırı düzenlendi, insanlar uykusundayken, çocuklar, gençler, kadınlar, sivil halk, 31 kişi o gece hayatını kaybetti, o anlamda yüzlerce apartman dairesi ve apartmanlar yıkıldı. Buna rağmen uluslararası toplum herhangi bir şekilde bir harekete geçme cihetini göstermedi. Bu anlamda, aslında, burada bu raporumuz bir çifte standardının da altını çiziyor. Uluslararası toplumun ne yazık ki belli konularda -ama “belli konular” derken bunu hangi saiklerle yaptığını düşünüyorum- politik saiklerle, “Bendensin ya da ötekisin.” saikiyle ya da siyasi ya da ekonomik çıkar ve menfaat saikleriyle farklı standartlar benimsediğini bu anlamda bu raporumuz bir kez daha ortaya koymuş olacak. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, süreç devam ederken, Ermenistan’ın Karabağ’da işgalci olduğu her hâlikârda ortadayken bir tedbir kararı almak suretiyle, Azerbaycan’a yönelik bir tedbir kararı alırken Türkiye’yi bu işin içerisine katacak şekilde bir karar teşekkülüne gitmiş olması da aslında bu söylediklerimizi çok net bir şekilde ortaya koyuyor; çifte standardı, siyasi saikle hareket etmeyi ve menfaat içerikli hareket etmeyi... Yani geldiğimiz noktada, insan hakları, hukuk, uluslararası hukuk kurallarının birinci öncelik olmaktan giderek Avrupa Birliğinin uzaklaştığını, uluslararası kurumların uzaklaştığını ve farklı bir standart geliştirdiklerini görüyoruz ki bu, en azından, bu kurumların saygınlığını ve etkinliğini azaltacak bir tarzdır. Bu bakımdan, bu raporumuz buna ilişkin de bir farkındalık ortaya koyuyor.

Ben, arkadaşlarıma özellikle bu süreçte hiç üye, parti gözetmeksizin vermiş oldukları katkılar nedeniyle çok teşekkür ediyorum.

İşin, tabii, raporumuzun bir kanadı buydu; bir diğer kanadı da Ermeni vatandaşlarımızın yaşadıklarıyla ilgiliydi. Ermeni vatandaşlarımızla yapmış olduğumuz çalışmalarda çok samimi ve kendilerinin hakikaten tarihte kendilerine yakıştırılan “milletisadık” ifadesini âdeta tekrardan bize göstermiş olduklarını burada gördük; gerek Patrik Maşalyan’ı ziyaretimizde gerek Agos’u ziyaretimizde gerek Luys televizyonunu ziyaretimizde gerek hastaneyi ziyaretimizde ve buranın yetkilileriyle görüşmelerimizde bunları gördük. Yapmış olduğumuz çalışmalarda Ermeni vatandaşlarımızın elbette bu çatışmadan bir kaygı duyduklarını müşahade ettik, gördük ama çok şükür ki buna mukabil devletimizin yetkili organlarında koruma anlamında onların kaygılarını giderecek önlemlerin alındığını, bu tedbirlerin sürdürüldüğünü ve şu ana kadar da savaş sürecinde de herhangi bir olumsuz görüntüye ya da farklı bir olaya da sebebiyet verilmediğini görmüş olduk.

Tabii, Ermeni toplumu temsilcileri yapmış olduğumuz görüşmelerde bir şeyin altını özellikle çizdiler, o da şuydu ki nefret söylemi. Nefret söyleminin de aslında yaygın medyada ya da yazılı medyada değil de daha çok dijital medyada, kontrolsüz bir şekilde paylaşımlar yapıldığı o mecrada daha çok olduğunu ve kendilerini buranın çok fazlasıyla rahatsız ettiğini ifade ettiler bizlere. Tabii, bu çatışma sürecinin etkilerini değerlendirirken Ermeni vatandaşlarımız Komisyonumuzun kendilerine gelmesini fırsata dönüştürerek -ki bu son derece doğal bir durum idi- kendilerinin toplumsal olarak yaşamış oldukları sorunları da özellikle bize orada ifade ettiler. Bunlardan bir tanesi de vakıflarla ilgili, Vakıflar Yönetmeliği’nin kaldırılmış olmasından dolayı, şu anda, yeni bir yönetmeliğin çıkarılmamış olmasından dolayı yaşanan aksaklıklar ve bizden istekleri idi. Çünkü Vakıflar Yönetmeliği kaldırıldıktan sonra herhangi bir şekilde boşalan yönetim kurulu üyeliklerine yine o yönetim kuruluna geçici olarak bir genelge marifetiyle şu anda tayinler gerçekleştiriliyor ama onlar, bir an evvel yönetmeliğin hayata geçmesi ve bu anlamda vakıfların yönetiminin daha işler bir konuma gelmesini arzu ediyorlardı, bunu bize ifade ettiler. Özellikle Patrik Maşalyan Patrikhanenin statüsü üzerinde bir değerlendirme yaptı. Diğer taraftan, medya kuruluşu olan Agos’u ve Luys’u ziyaretimiz esnasında da kimi destek talepleri gündeme geldi, yanı sıra onlar da yine nefret söylemi içeren ifadelerle ilgili olarak özellikle dijital mecrada bunu çok sık yaşadıklarını ifade ettiler.

Tüm bunlardan sonra biz, buradan almış olduğumuz talepler ve başvurular neticesinde raporu sadece bir tespitle sonuçlandırmak istemedik; tüm bu taleplerle ilgili olarak devletimizin ilgili kurum ve kuruluşlarıyla temasa geçerek, buralarla yazışmalar yaparak ne gibi önlemler alınabileceği, bunların nasıl iyileştirilebileceği ya da ne yapılması gerektiğiyle ilgili yazışmalarımızı da gerçekleştirmiş olduk. Şunu memnuniyetle ifade edeyim değerli arkadaşlar: İnsan Hakları Eylem Planı açıklandığında nefret suçlarına yönelik olarak kapsamlı bir yasal mevzuat çalışması gerçekleştirileceğine ilişkin bir başlık ifade edildi. Yine, aynı şekilde, Sayın Cumhurbaşkanımızın açıklamış olduğu, ilan etmiş olduğu İnsan Hakları Eylem Planı'nda Vakıflar Yönetmeliği'nin de mutlaka ihdas edileceği, düzenleneceği ifade edilmiş oldu.

Şöyle: Tabii, özellikle Ermeni vatandaşlarımızın kamuda çalışmaları konusunda kendilerinin yeterince değerlendirilmediği gibi bir düşünceleri vardı. Bu soruya ilişkin olarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının vermiş olduğu cevapta kamuya alımlarda esas kriterin Türk vatandaşı olma şartı olduğu, bunun dışında herhangi bir kriter öngörülmediği ifade edildi ama demek ki böyle bir algı var Ermeni vatandaşlarımızda, bununla ilgili de pratik birtakım adımlar atılması gerektiğiyle ilgili bir hususu raporumuza dercettik. Belki kamu alımlarında böyle. Belediyelerde, mesela diğer teşekküllerde nasıl oluyor, onunla ilgili bir çalışma yapılabilir mi diye bir değerlendirme gerçekleştirdik burada.

Şimdi, tabii, özellikle yazılı ve görsel medyayla ilgili olarak Luys'taki ziyaretimizde -siz de hatırlayacaksınız- oradaki beyefendi Aram Kuran idi. Aram Kuran, büyük bir memnuniyetle Ermenice bir televizyona lisans verilmiş olmasından dolayı hem kendisinin şahsının hem de toplum olarak duymuş olduğu memnuniyeti bize ifade ettiler. Bu, gerçekten son yıllarda hem insan hakları bağlamındaki hem de özgürlükler anlamındaki, azınlıklar anlamındaki paradigma değişikliğine de bir işaret teşkil ediyordu baktığımız zaman.

Yine, özellikle gazetelere ilişkin yardım konusu vardı. Toplam yardım miktarı 2012'den itibaren... Biliyorsunuz, azınlıkların kendi yayın organları var; bu, sadece Ermeni azınlık için değil, işte, Rum azınlık için de var, Yahudi azınlığımız için de var. Onlar kendi yayın organlarını bir şekilde çıkarıyorlar ve bunlarla ilgili olarak, tabii, yeterli olanakları olmadığı için de -az- destek talepleri vardı. Esasen, Basın İlan Kurumuyla yapmış olduğumuz görüşmeler neticesinde şu ana kadar 2012, 2013, 2014, 2016, 2017 -2015'te bir darbe süreci vardı, belki de ondandır- 2018, 2019 yıllarında toplam 1 milyon 408 bin Türk lirasının kendilerine destek olarak verildiğini Basın İlan Kurumu burada bize vermiş olduğu cevabında teyit etmiş oldu.

Tabii, değerli arkadaşlar, özellikle Azerbaycan tarafındaki ziyaretimizi kısa kesmek zorunda kaldık benden ötürü. Sonraki gün Sayın Aliyev'e yapacağımız ziyaret öncesinde alınan test sonucunda pozitif çıktı testim; sizlerin de temaslı olmanız nedeniyle programımızı yarıda kesmek zorunda kaldık ama çok şükür, o ana kadarki bütün çalışmalarımızı gerçekleştirmiştik. Belki bu "göçmen" dediğimiz kaçkınlar konusunda bir iki ek tedbir, yapacağımız çalışma söz konusu olabilirdi ama gördük ki iki ülkenin, Ermenistan ve Azerbaycan'ın anlaşma metninde özellikle bu göçkün ve kaçkınlarla ilgili olarak uluslararası gözetim altında bir çalışmanın yapılacağını da müşahade ettik; o da aslında, bizim eksik bıraktığımız çalışmanın esasen giderilmiş tarafı gibi.

Benim söyleyeceklerim bunlardan ibaret; çok çok daha fazla şey söyleyebiliriz tabii ki bu anlamda ama şimdilik söyleyeceklerim bunlardan ibaret. Sizlerin de bu noktada görüşlerini merak ediyorum açıkcası "Ne diyeceksiniz?" diye.

Servet Ağabey, siz bir şey vermişsiniz, çok teşekkür ediyorum. İçerik olarak da, şey olarak da raporumuzu hakikaten çok destekleyici, teyit edici mahiyette; teşekkür ediyoruz CHP Grubuna bu bakımdan.

SERVET ÜNSAL (Ankara) - Bir Azerbaycan borcunuz var.

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Evet.

“Tek millet, iki devlet” anlayışına uygun bir şekilde... Hakikaten, yani, bütün çalışmalarımız...

Gülüstan Hanım, size de teşekkür ediyorum. Yeni arkadaşımız, siz de inşallah, bundan sonraki çalışmalarda bu teşekkür fırsatını verirsiniz bize. Teşekkür ediyorum. MHP’li arkadaşlarımıza da teşekkür ediyorum. İYİ Partili arkadaşlarımız hiçbir yerde katılım göstermediler, aslında onlara da teşekkür etmek isterdik.

OYA ERONAT (Diyarbakır) - Gelmediler de zaten.

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Gelmediler; Azerbaycan’a da gelmediler, İstanbul’a da gelmediler, hiçbir programımıza da katılmadılar.

Sonuç itibarıyla, Azerbaycan ve Türkiye bizim “tek millet, iki devlet” anlayışıyla hukukumuzu sürdürdüğümüz iki devlet, iki halk; dolayısıyla, ezelden bu yana buradaki dostluk ve kardeşlik hukuku devam ediyor. Karabağ süreci de gösterdi ki bundan sonra, bu, daha da perçinlenerek devam edecek. Hakikaten, bu anlamda, Türkiye’nin içerisinde muhalefetiyle de, iktidarıyla da hep birlikte aynı noktada görüş birliğine ulaşmış olmak da çok önemli, bunu sürdürmek de çok önemli. O bakımdan, bütün arkadaşlarıma teşekkür ediyorum ben.

Söz almak isteyen bir arkadaşım varsa hemen söz vereyim.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – Sayın Başkan...

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Gülüstan Hanım, buyurun lütfen. Bu kadar sözden sonra ne diyeceksiniz bakalım?

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) - Merhaba, ben de herkesi saygıyla selamlıyorum.

Tabii, Başkan teşekkürlerle bazı eleştirilerin önünü de kesmiş gibi oldu; “Şimdi nasıl eleştireceğiz?” diye düşüneceğim ben ama bir iki şey eklemek istiyorum.

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Eleştirmeyin.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – Birincisi yönetime ilişkin. Biz, bu Komisyona katılanlar olarak ortak bir mutabakat da kurmuştuk ve önemli bir alt komisyon olduğunu da düşünüyorum açıkçası.

Tabii, bu Ermenistan, Azerbaycan ve Karabağ meselesi kadim bir sorun; bölge açısından da sürekli huzursuzluk kaynağı olan ve hâlâ hem ülkemizdeki insanları hem de bölge insanını olumsuz etkileyen bir şey. Açıkçası, bir savaşla bir sulha gidilmesini de çok acıyla karşıladığımızı ifade etmek istiyorum ben. Bu anlamda, bu savaşta yaşamını yitiren herkesi ayrımsız bir şekilde anmak istiyorum yani insan kaybettik sonuçta biz yeryüzünden. Bunun bir eksiklik olduğunu, kötü bir yöntem olduğunu ifade etmek isterim.

Şimdi, rapor bence önemli. Birkaç husus... Birincisi: Rapor, biz çalışmamızı bitirdikten sonra, uzun bir süre sonra tamamlandı; bu bir eleştiri konusu açıkçası.

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Her zamanki gibi.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – Yani, raporun...

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Özür dilerim...

Arkadaşlar, şunu söyleyeyim: Tabii, bu eleştirilerinizi alıyorum ama biz, tabii, yazışmalarımızı yapıyoruz. Malumunuz, sadece bu yazışmalarla kaç ay geçti? İki üç ay sadece yazışmalarımızı sürdürdük. Hakkınızı helal edin.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – Estağfurullah.

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Bu noktada, biz de bir an evvel olsun istedik ama oradan gelecek cevaplar da özellikle Ermeni vatandaşımız açısından çok önemliydi, onu değerlendirmek istedik.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – Anladım. Yok, tahmin edebiliyorum yani bizde birazcık yazışmalar, vesaire uzayabiliyor.

İkinci bir eleştirim de şu: Dün bize ulaştı rapor, öğleden sonra yaklaşık ve bugün toplantıya davet edildik. O anlamıyla, mevcut siyasal yoğunluk nedeniyle de, Genel Kurul çalışmaları nedeniyle de raporu gerçekten derinlikli okuma ve kapsamlı bakma şansı bulamadık açıkçası. Bu anlamıyla, sanırım perşembe günü ikinci bir toplantı olacak ve perşembe günü asıl oylama yapılacaktır.

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Doğrudur.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – Onun için, perşembe gününe kadar da süre istiyoruz sizlerden bir ek yapmak ya da şerh açısından.

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Tabii, tabii, veriraz onu.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – İzin verirsiniz o da bizim...

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Ama bizim gönlümüz hâlâ... Yani, hiç şerh olmasa keşke.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – Yani, Başkan, bakarsak şerh olup olmayacağına da oradan karar vereceğiz. Çok üstünkörü bakabildim ben de açıkçası, zamanım çok sınırlıydı.

İkinci bir şeyi siz de belirttiniz: Şimdi, burada birkaç sorun alanı var. Tabii, bunlar bire bir bizim, benim de geçmişte içinde bulunduğu komisyonun çalışmalarıyla ilgili değil fakat bu alanda bir sorun olduğu görünüyor ve ben bu anlamda yapılan yazışmaların cevaplarının açıkçası yeterli olduğunu düşünmüyorum; yani, hem İçişleri Bakanlığına yazdığınız yazının cevabının kendisinin hem Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına yazılan yazının cevabının hem de RTÜK'e yazılan yazı ve verilen cevabın açıkçası beni tatmin etmediğini ifade etmek isterim. Çünkü örneğin, RTÜK demiş ki: "Böyle bir ayrımcılığa dair, nefret suçuna dair bulgu yok." Oysaki biz de televizyon izliyoruz yani aynı yayınları izliyoruz muhtemelen ve biz buna çok maruz kalıyoruz, kendimiz de maruz kalıyoruz ama başka kesimlere dönüp bu ayrımcı ve nefret dilini öne çıkaran yayınlar olduğunu da bire bir gözlemleyebiliyoruz.

İkincisi: Örneğin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kamuya giriş için sadece Türk uyruğu olmasının yeterli olduğunu, vatandaşlık bağının yeterli olduğunu yazmış ama keşke şunu yapabilseydi: Örneğin Türkiye'de kamuda çalışan kaç azınlık mensubu insan var, hani, biz de bunu bilseydik. Yani, gittiğimiz her kurumda istisnasız, neredeyse...

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Onu biz aslında yapabiliydik yani isteyebilirdik de...

OYA ERONAT (Diyarbakır) - Fişleme oluyor.

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Fişleme oluyor, ayrımcılığa giriyor diye oraya girmek istemedik yani.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – Ya da şöyle bir şey: Yani, hakikaten, bunu bir iki kurumda duysaydık belki "Böyle bir algı var." diyebilirdik ama neredeyse istisnasız birçok yerde söyleniyor "Biz niye öğretmen olamıyoruz, niye kamuda doktor olamıyoruz, niye şu olamıyoruz?" diye. Bu, aslında görünmez, örtük bir şeyi de ifade eden bir şey. Bunun üzerinde hassasiyetle durulması... Yani, yasalar hiçbir zaman yazıldığı gibi olmayabilir. Çok iyi bir yasa yazabilirsiniz, çok insani olur, çok hak temelli

olur ama eğer kötü uygulayıcılar elindeyse ya da art niyetli uygulayıcılar elindeyse bu yönde de bir hak ihlali ve dezavantaj yarattığını ifade etmek istiyorum. Buna özel olarak dikkat etmek gerektiğini, belki bu konuda biz ne yaparız bilemiyorum, Komisyonunuz...

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Rapora yazdık ama dedik ki: “Bu şekilde cevap verilmiştir...”

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – Çok önemli.

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – “...bununla ilgili algı var, bu algının giderilmesiyle ilgili pratik birtakım tedbirler alınmalıdır.” diye yazdık onu.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – Evet, ikinci bir şey -siz de belirttiniz Sayın Başkan- bu cemaat ve vakıflara ilişkin olan ve 2013 yılında ortadan kaldırılan 29 ve 33’üncü madde meselesi. Şimdi, bu yönetmelikte seçim yöntemi iptal ediliyor fakat yerine bir şey konulmuyor. Yani düşünün ki 2013 yılından...

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Bir genelge var, geçici düzenleme.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – Evet, 2019 yılına kadar bir ara dönem boşluk, 2019 yılında da bir düzenleme var, diyor ki: “Bir şekilde üyelikten düşenin yerine kendi içinden birini seçer.” gibi bir düzenleme var ki bu da yine seçim gibi bir şeyi kapsamıyor ama düşünün, 2009-2021, hâlâ bir düzenleme yok. Yani yaklaşık sekiz yıldır bu vakıfların seçimine dair bir yönetmelik -çok ağır bir şey değil, yasa değil, kanun değil- sorunu var ve bu yönetmelik hâlihazırda henüz çıkarılmamış ve istisnasız gittiğimiz her yerde Patrikhaneden turalım hastaneye kadar, Şişli Spor Kulübüne kadar hepsi bunu ifade ettiler çünkü dediler “Bu, bizim hakkımız yani demokratik olarak kendi vakıf yönetimlerimizi seçmek istiyoruz bir cemaat olarak, topluluk olarak ama şu hakkımız şu anda elimizden alınmış, yerine bir şey konmadığı için de yasal olarak yapamıyoruz.” Bu da doğal olarak elinde yönetimi bulunduran -tırnak içinde söylüyorum- bazı art niyetlilerin bütün bu vakıfları aslında gerçekten cemaatin ortak, kolektif haklarını ihlal edecek şekilde yönetmelerine neden olur ki bu da sanırım bizim isteyeceğimiz bir şey değildir.

Son olarak bir şey daha: Ben bu Komisyonun özellikle Ermeni yurttaşlarımıza gitmiş olması ve Türkiye’deki farklı Ermeni topluluğuna mensup kesimlerin dinlenmiş olmasının çok kıymetli olduğunu düşünüyorum gerçekten, bunu defaatle de ifade etmişim. Çünkü gerçekten herhangi bir sorun yaşandığında biliyoruz ki siz de bir azınlık toplumu mensubusunuz yani Türkiye’de de bir hassasiyet olduğunda ilk önce Balkanlardaki azınlıklar bundan etkilenmişti, Türk uyruklu insanlar, Türkler bundan etkileniyor. Aynı şekilde Ermeni yurttaşlarımızın da bu süreçten çok etkilendikleri açık ve aslında duydukları hayal kırıklığını ve o duygu kopukluğunu da çok iyi bir şekilde ifade etmişlerdi. Bu anlamıyla, hassaten çok iyi olduğunu ifade etmek istiyorum.

Son olarak, Azerbaycan meselesinde de tabii bu bir savaş, savaşta ne yazık insanların öldüğü bir yerde zaten bence söz bitiyor, insanlar ölüyor yani daha ne olsun ki? İnsanlar ölüyor, asker ya da sivil vesaire ama asker olmayan insanların ölmesi zaten kabul edilemez. Bu anlamıyla da bizim Komisyon olarak her ne kadar birlikte karar almış, gitmiş olsak da bir tarafsızlık gözlüğüne çok fazla sahip olmadığımızın altını çizmek istiyorum. Yani sonuçta, “iki devlet bir millet” mevhumunun kendisi, tarihsel bağların kendisi, İHA’larla, SİHA’larla bir şekilde o savaşa destek verilmesinin kendisi aslında başka bir yerde durduğumuzu ülke olarak...

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Ama bunu Komisyonumuza sirayet ettirmeniz bir haksızlık olarak telakki ederim.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – Yok, yok, ben başka bir şey söyleyeceğim Başkanım, bağlayacağım izin verirsiniz.

Başka bir bağlamı var yani biz en nihayetinde böyle taraf olan bir ülkenin Meclisinin Komisyonuyduk, bunu demek istiyorum, kastım bu yoksa Komisyonla bire bir bu cihetle gidilmiş anlamında değil. Bu anlamıyla, aslında, çok daha belki işlevli olabilecek bir rapor, hak ihlali bağlamında tek taraflı olması nedeniyle bence birazcık dumura uğramış durumda. Yani keşke, biz, bu ziyareti Ermenistan tarafına da yapabilmiş olsaydık, koşullar yok, onu biliyorum Başkan, o ayrı bir şey. Böylelikle, çok daha objektif bir gözlem şansımız olsaydı bu Komisyonu da, bu raporu da çok daha güçlendiren bir yerde dururdu.

İkinci bir mesele de dediğim gibi mevcut Türkiye’deki hassasiyet ve bakış açısı nedeniyle de tabii ki rapora yansdığı anlamında bunu söylemiyorum ama bakış açımız buradan besleniyor, bu bir gerçek.

Ben, son olarak, bu tarz çalışmaları yapabilen bir Komisyona bir öneride de bulunmak istiyorum. Artık bu Komisyonun üyesi değilim, arkadaşlarım sizinle mesai yapacaklar. Nerede olursa olsun, kime karşı yapılırsa yapılsın ve kim yaparsa yapsın insan hakları ihlallerinin karşısında olmanın kendisi insan hakları savunucularının temel düsturudur ve bu anlamıyla, burada, tam da demin sizin belirttiğiniz gibi Başkan, özellikle uluslararası toplumun ikircikli yaklaşımlarını, özellikle insan haklarının üstünlüğü, hukukun üstünlüğü kavramlarını, ideolojik ve politik meselelere meze yapmaları ya da bunlar nedeniyle bazı şeyleri görmezden gelmelerini hepimiz görüyoruz, çoğu zaman da parti olarak da bu tarz yaklaşımların mağduruyoruz, onu da ifade etmek istiyorum. Elimde bir rapor var, bu da İnsan Hakları İzleme Örgütünün raporu, siz de ulaşabilirsiniz. 3 Şubat 2021 tarihinde yayınlandı ve bu Kuzey ve Doğu Suriye’de yaşanan hak ihlallerini içeren bir rapor ve orada çok ciddi iddialar var gerçekten, çok ciddi iddialar var. Bütün bu iddiaların da bu Komisyon tarafından araştırılması, eğer bu iddialar mesnetsizse mesnetsizliğinin ortaya konulması ama eğer bu iddialar doğruysa bunun en azından açığa çıkarılması ve bu konuda tarihe not düşülmesi gerektiğini düşünüyorum çünkü demin sizin de dediğiniz gibi, biz, nasıl Ermenistan’ın Azerbaycan’a yaptığı hak ihlalinin karşındaysak bugün, Afrin’de, Gire Spi’de, Serekaniye’de, El Bab’da, Cerablus’ta yapılacak her insan hakkı ihlalinin de karşısında olmak durumundayız ki gerçekten bizim oradaki ilkeli tutumumuz, etik davranışımız teyit edilebilmiş olsun yoksa aksi tamamen bizim Avrupa’daki uluslararası kurumlara çoğu zaman ithaf ettiğimiz “Duruma göre davranıyorlar, olaya göre davranıyorlar, kişiye göre davranıyorlar, zamana göre davranıyorlar.” meselesi bizim için de geçerli olur ki sanırım, bunu, bu Komisyondaki hiçbir üye arkadaşım da istemez, bundan en azından şüphe etmediğimi ifade etmek istiyorum.

Teşekkür ederim.

Bu arada, rapora emeği geçen herkese ayrıca teşekkür ediyorum, sağ olsunlar, var olsunlar.

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Şimdi, raporla ilgili olarak ifadelerinizde özellikle tarafsızlık konusunda bir beyanınız oldu.

Gülistan Hanım, biz Komisyon olarak bütün partilerden müteşekkil bir Komisyonuz ve oraya gittik, hepimiz aynı şeyleri gördük, hepimiz aynı şeyleri duyduk. Dolayısıyla, bunlar, kayıtlar altında zaten ama şurada bir hususu unutmamak gerekiyor. Ermenistan, Minsk Grubuna rağmen, hiçbir şekilde harekete geçilmemesi yirmi yedi yıldan bu yana 4 Birleşmiş Milletler kararına rağmen ısrarlı bir şekilde işgalini sürdüren bir devlet orada, ısrarlı bir şekilde. Kaldı ki yapılan tespitlerde 27 Eylül sabah saat altıda ilk saldırıyı başlatan yine Ermenistan. Ya, bu saldırıyı başlatıp başlatmaması mevzu değil zaten, her hâlükârda Azerbaycan’ın meşru müdafaa hakkı var zaten. Dolayısıyla, yirmi yedi yıllık bir işgal sürüyor, yaklaşık 1 milyon civarında insan yerinden, yurdundan edilmiş, hâlâ farklı farklı yerlerde yaşıyor. Kaldı ki işgal edilen bölgede bir bağımsız devlet kurma hülyası realize edilmeye çalışılıyor. Tüm bunlardan sonra, savaş, elbette ki kimsenin istemeyeceği bir şeydir, bu bütün her yerdeki literatürde aynı şeydir. Dolayısıyla, hiçbir şekilde istenmeyecek şey, kaçınılmaz olduysa savaşın kuralları ta insanlık tarihi boyunca konulmaya çalışılmış ama pozitif mevzuatta daha 1864’te başlamış Cenevre Konvansiyonu, 1899 Lahey, 1905 Lahey, sonra 1949 Cenevre’yle beraber bizim burada ele aldığımız,

baktığımız yer neresiydi? Savaş alanı dışı olarak bilinen, askerî çatışmaların oraya çok çok uzakta olduğu yerlere yapılan saldırılar. Azerbaycan'ın Ermenistan'da savaşın dışındaki yerlere herhangi bir saldırısı yok ki neyi göreceğiz orada? Öyle bir şey yok...

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – Bunu tespit ederdik Başkanım, bu da önemli.

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Yok, şimdi, zaten bu belli. Şimdi, dolayısıyla, bunu aynı şeye koymak çok şey değil yani nasıl söyleyeyim, uygun kelimeyi bulamıyorum...

OYA ERONAT (Diyarbakır) – Ülke düşmanlığı gibi bir...

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Yok, yok, öyle bir şey demiyorum Oya Hanım. Şimdi, lütfen... Adil değil, en azından bu kadar yumuşak bir ifadeyle kullanayım. Sonuç itibarıyla, tamam, ortada bir işgal edilmiş alan var, 2 devletin askerleri orada bir çatışma sürecini yaşıyor ama buradan yüzlerce kilometre uzakta gece elinde çocuğunu taşıyan babayı hep beraber gördük...

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – Bunlara karşı olduğumu herhâlde ifade etmeme gerek yok değil mi Başkanım?

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Ben, sadece söylemeye çalışıyorum.

Bizim buradaki çalışma alanımız askerî çatışmaların yaşandığı, işgal altında tutulan alan değil, karşılıklı askerî güçlerin birbirini sindirmek için yapılan askerî faaliyetleri değil, dışarıda... Ya, mezarlıkta insan öldü, ölüsünü defnederken oraya “smerch” füzesi düştü ve mezarlıkta öldü. Şimdi, dolayısıyla, “Ermenistan tarafı da olsaydı...” diye en azından bizim raporumuzu hafifletecek bir beyan olmaması gerekir.

Teşekkür ederim eleştirileriniz için, sağ olun.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – Sayın Başkan, izin vererseniz, son bir ek yapmak istiyorum.

Şimdi, bir de İçişleri Bakanlığı da bir yazı göndermiş; baktım, çok mevzuat koymuşlar, bir de belirleme var. İşte, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığından alınan bilgi ve belgelere göre, Azerbaycan-Ermenistan savaşı nedeniyle ülkemizde yaşayan Ermeni cemaatlerine yönelik saldırı, bir şey olmamış. Üst düzey önlemler alındığını zaten oradaki birçok cemaat, birçok grup da bunu ifade etti “Sağ olsun, geldiler, hemen şey yaptılar.” dediler. Fakat biz de biliyoruz, size de yansıdı, siz de oradaydınız, örneğin, birkaç yürüyüş olmuştu ve bunlardan da çok tedirgin olmuşlardı. Mesela, bunu da yazmamışlar. Hiç olmadı değil ama “Oldu ama önlemler alındı, engellendi, önlem alındı.” demek daha doğru olurdu belki.

Son olarak da gerçekten, bu kadar hassasiyet gözetiyoruz, sivil yurttaşların ölmesi meselesine, insan haklarının ihlal edilmesi meselesine. Örneğin, dün sosyal medyaya bir fotoğraf düştü: Haydar Aliyev'in öldürülen Ermeni askerlerin miğferlerinin, siperliklerinin asılı olduğu bir yerden, bir enstalasyonun arasından geçişi. Mesela, bunlar, bir insan hakları aktivisti olarak, çok yaralayıcı...

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Ya, şimdi, bizim sosyal medyayla amel edecek bir durumumuz yok burada.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – Yok, yok, yani şunu demek istiyorum...

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Yani sosyal medya tam bir kaotik alan; neyin doğru, neyin yanlış olduğunun belli olmadığı bir alan.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – Kendisinin fotoğrafı vardı, onun için söylüyorum. Hakikaten bunlar üzücü.

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Ben görmedim, bilemiyorum, yorum yapmak da çok şey değil ama dediğim gibi yani...

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – Yani insanların üzerinden olamaz.

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Anladım.

Peki, teşekkürler.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – Rica ederim.

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Başka söz almak isteyen var mı arkadaşlar?

HÜSEYİN KAÇMAZ (Şırnak) – Sayın Başkanım...

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Raporla ilgili değil mi?

HÜSEYİN KAÇMAZ (Şırnak) – Kısaca bir şey söyleyeceğim.

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Buyurun.

HÜSEYİN KAÇMAZ (Şırnak) – Teşekkürler Sayın Başkan.

Değerli milletvekilleri, tabii, rapor, Gülüstan Vekilimizin de dediği gibi, açıkçası, zaten bana neredeyse bu sabah ulaştı benim haberim olması hasebiyle, danışman arkadaş vasıtasıyla ulaştı ve tabii, inceleme fırsatım da olmadı. Tabii, bu sebeple, katkı veya şerh durumumuzun olup olmayacağına biz de perşembe günü karar vereceğiz. Bu durumu da şu anda paylaşayım ama şunu da özellikle belirtmek isterim Sayın Başkanım: Bu Komisyon, ister istemez tabii, aslında, siyasetüstü bir durumun beklentisini de yaratan bir komisyon.

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Doğru, doğru.

HÜSEYİN KAÇMAZ (Şırnak) – Çünkü en nihayetinde isminden sebeple de olsa sadece... Yani, bu şekliyle, ben peşinen şu sözü söylemek istiyorum: Bizim eleştirilerimiz, önerilerimiz, farklı bakış açılarımız... Eğer bazı arkadaşlarımız tutup da bunu “ülke düşmanlığı” olarak yorumlarsa peşinen söyleyeyim: Biz, bu sözü, bu söylemi hiçbir şekilde kabul etmeyiz. Ben kendi adıma söyleyeyim, özellikle, şunun farkındayız: Osmanlı’nın son dönemlerinde Kuzey Afrika cephesinde gelişen olayların, yaşanan kayıpların, dört yüz-beş yüz yıllık Balkan egemenliğinin son bulmasının, azınlıkların -Müslümanların ve Yahudilerin de tabii- o dönemde birçok katliama maruz kalması -ki Tripoli’ce katliamı- gibi benzer bir sürü durumun da farkındayız. Dolayısıyla, farklı bakış açılarını, bunları tutup da eğer bazı arkadaşlarımız böyle ülke düşmanlığı olarak yorumlarsa hoş olmaz.

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Tamam.

GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT (Muş) – Düşünmüyoruz zaten, onlar kendileri düşünüyor.

HÜSEYİN KAÇMAZ (Şırnak) - Peşinen bunu söylemek istiyorum. Birlikte çalışacağımız için de sözlerimizi söylerken biraz daha ölçülü olmaya da davet ediyorum.

Teşekkürler Sayın Başkan.

ALT KOMİSYON BAŞKANI HAKAN ÇAVUŞOĞLU – Peki.

Başka? Yok.

Oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Çok teşekkür ediyorum arkadaşlar, sağ olun.

Kapanma Saati: 16.04